ДЕМОКРАТИЧНЕ СУСПІЛЬСТВО 06.08.2025 | Ернст Гіллебранд

Пік екологічності вже позаду

Чому питання екології та зміни клімату зникають з порядку денного і що це означає для європейських лівих

Так званий *peak oil*, момент, коли світовий видобуток нафти має незворотно знизитися, в 1970-ті роки був ключовим поняттям екологічного руху, що тоді тільки зароджувався. Це поняття символізувало «межі росту» індустріальної цивілізації, яка споживала стільки природних ресурсів, що ризикувала в найближчому майбутньому виснажити планету. Однак глобального піку видобутку й досі не видно.

Відколи це поняття виникло, світовий видобуток нафти постійно зростає, і не схоже, що її запаси скоро закінчаться. В цьому контексті *peak oil* означає низку песимістичних екологічних прогнозів, які довго супроводжували й підживлювали зелені рухи в усьому світі, але рідко здійснювалися – від зникнення лісів в 1980-х роках до «спекотного літа» 2025 року.

Але є й дещо більш конкретне: *peak green*, тобто припущення, що політичний вплив зелених та екологічних партій і рухів досяг піку, принаймні, в Європі. Якщо для того, щоб це стверджувати, потрібен символічний момент, то так звана митна угода між ЄС і США минулого тижня – чудовий варіант. Європа, самопроголошений взірець екологічності, зобов'язалася в наступні роки купувати у США викопне паливо в безпрецедентній кількості. Як же яскраво це висвітлює справжню суть європейського *Green Deal*, оприлюдненого тільки наприкінці 2019 року, і його всеосяжної кліматичної та екологічної риторики. Ідеологічна конструкція зелених рухів розбивається об реальну політику.

І почалося це не сьогодні. Попри те, що медіа та політики багато говорили про зміну клімату, на виборах 2024 року Європейська партія зелених втратила близько п'ятої частини місць у Європарламенті. Також минулими роками екопартії втратили місця в урядах багатьох європейських країн від Скандинавії до Італії, в Німеччині та Австрії теж.

За даними Євробарометру, проблема зміни клімату стає дедалі менш важлива для громадськості. Натомість дедалі більшого значення набувають економічні та соціальні питання: континент потерпає від стагнації економіки, високої інфляції, сильного міграційного тиску, перенапруження адміністративних органів і державних бюджетів.

Просто у багатьох країн в пріоритеті зростання економіки

Чимало країн переживає ренесанс ядерної енергетики. Тієї самої, яка колись була однією з головних проблем для глобального екоруху. Перемога Дональда Трампа на виборах також означає відмову США від більш екологічно орієнтованої політики, яка, серед іншого, відбилася в байденівському *Inflation Reduction Act*. Власне, зі скромних результатів COP28 в Дубаї 2023 року вже було очевидно, що значна частина світу дедалі менше підтримує кліматичну риторику ЄС. Просто у багатьох країн в пріоритеті зростання економіки. Вплив західного «зеленого» мислення на світову політику досяг піку в роки після COP24 в Катовіце, а тепер явно йде на спад. І це не зміниться найближчим часом, якщо не зміняться, до того ж докорінно, умови. *Peak green* вже минув.

Варто зазначити, що неважливість екологічних питань на тлі соціальних, економічних і безпекових змін – не єдина причина погіршення репутації зелених в Європі. Зелений рух давно вийшов за межі екологічної ніші й перетворився на повноцінну «прогресивну» політичну організацію. Певною мірою його неприйняття пов'язане саме з цим. Багато з його соціально-політичних позицій втратили привабливість в очах виборців. В деяких країнах до цього додався ще один фактор: «специфічно зелений політичний стиль всезнайки», зі слів політолога Вольфганга Меркеля про німецьких зелених. Він тільки посилює відторгнення.

Але витоки кризи впливу зеленого мислення – в сфері екології та кліматичної політики. Зелені втратили монополію на вирішення екологічних питань в більшості країн, бо нині всі вагомі політичні сили визнають актуальність цієї теми. Обговорюють уже не те, чи треба впроваджувати екологічну та кліматичну політику, а те, яку саме. Передусім це стосується енергетичної політики, значення якої для індустріальних суспільств стало особливо очевидним після початку війни в Україні. Багатьма європейськими країнами

шириться сумнів, чи може політика абсолютної переваги відновлюваних джерел енергії гарантувати безпеку постачання та економічну стійкість і конкурентоспроможність Європи.

Екологічно вмотивований і політично керований відхід від низки технологій, де європейські компанії мали відносну перевагу (ключові слова: «двигуни внутрішнього згоряння» і «традиційні електростанції») стає дедалі більшою проблемою. Водночас у технологіях, яким надається перевага в рамках «енергетичного переходу» – електромобілях, вітровій і сонячній енергетиці – весь ланцюжок створення вартості захоплюють східноазійські компанії. Схоже, технологічний скептицизм (як наслідок усвідомлення здатності індустріального «суспільства ризику» до самознищення) призводить до того, що Європа відстає в ключових технологіях.

Але передусім, і це найважливіше, *peak green* очевидний на глобальному рівні: майже сім мільярдів людей, які не належать до західного індустріального суспільства, в осяжному майбутньому надаватимуть пріоритет економічному розвитку своїх країн, а не абстрактним глобальним екологічним цілям. Пропозиція добровільної відмови від зростання (*degrowth*) з «зелених» міркувань в такій ситуації є неактуальною, а подекуди звучить відверто цинічно.

«Прогресивний» зелений дискурс уже не відповідає сподіванням більшої частини суспільства

Що означає *peak green* для європейських лівих? Вони в минулі десятиліття явно дрейфували в бік ліволіберального, «прогресивного» світогляду, де екологічні питання відіграють головну роль. Німецький «червоно-зелений проєкт» не був винятком, і в інших країнах теж можна було бачити подібну екологізацію політичної програми лівих сил. Етичний імператив кліматичної кризи, що сформувався минулими роками, посилив цю тенденцію.

Але цей «прогресивний» зелений дискурс уже не відповідає сподіванням більшої частини суспільства, тож втрачає привабливість і вплив. Головні конкуренти лівих в боротьбі за голоси виборців – вже не зелено-екологічні партії для середнього класу, як було в ситому суспільстві загального добробуту. Це все більше правопопулісти, які перетягують до себе традиційний електорат лівих, обіцяючи «нормальним людям» повагу до їхніх повсякденних соціальних та економічних потреб.

За таких обставин недостатньо просто частково скоригувати «прогресивний» дискурс, щоб адаптувати його до зміни настрою суспільства. Необхідно відійти від негативної однобічності екологічної та кліматичної політики попередніх років. Ліві мають знову виробити незалежне, позитивне ставлення до технологій і технічного прогресу, що дозволить зберегти емансипаційний потенціал.

Ліва програма, яка серйозно ставиться до екологічних меж планети, не має передбачати відмови від зростання. Скоріше йдеться про екологічно й соціально відповідальний розвиток економіки та технологій, який відбувається і прискорюється, а не сповільнюється. Зведення прогнозів майбутнього до антиутопічних попереджень про наближення «кліматичної катастрофи», що ліві практикували минулими роками, – не надто привабливий політичний наратив.

Все навпаки: подальший «розвиток продуктивних сил» (марксистською мовою) і досі несе в собі значні перспективи емансипації для всіх суспільств у світі, включно з заможними західними. З огляду на стрімкий розвиток штучного інтелекту й робототехніки, перед лівими стоїть завдання виробити позитивне бачення екологічно сталого посттрудового суспільства, яке систематично використовує технології. Такий *fully automated luxury communism* (красива назва книжки, виданої в Великій Британії в 2019 році) має мало спільного з нинішніми «зеленими» візіями судного дня. Ще одна причина, чому європейські ліві повинні якнайскоріше звільнитися від них. Решта світу вже це зробила.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Ернст Гіллебранд

Д-р Ернст Гіллебранд (Ernst Hillebrand) є керівником проєкту «Європейські економіки Сходу» Фонду ім. Фрідріха Еберта в Будапешті. Після вивчення політології з 1990 року працював на різних посадах у Фонді, зокрема, був керівником відділу Аналізу міжнародної політики, відділу Центральної та Східної Європи, а також керівником

представництва у Варшаві, Парижі, Лондоні та Римі.